

Panorama Soruyor

“Dünya Barış Günü: Uluslararası İlişkilerde Barış Bir İllüzyon mu?” - Bezen Balamir oşkun

- 1) Günümüzde uluslararası barış tehdit eden sorunların çeşitliliğini göz önünde bulundurduğunuzda uluslararası barışın tesisi ve korunması konusunda mevcut dünya düzeni ne derecede etkilidir?
- 2) Son dönemde barış süreçlerinde yaşanan gelişmeler ışığında uluslararası barışın yakın ve orta vadede tesisi ile ilgili ne gibi öngörülerde bulunabiliriz? Sizce uluslararası barışın tesisinde doğru ve yanlış yapılan hususlar nelerdir?
- 3) Eleştirel barış çalışmaları anılan gelişmeleri anlamamızda ve barışın tesisinde gerekli adımların atılmasında ne gibi katkılar sunmaktadır? Özellikle kadınların ve gençlerin barış süreçlerine katılımı uluslararası sistemde barışın tesisinde nasıl ve ne kadar etkili olmaktadır?

Günümüzde “barış” kavramı sadece çatışmaların ve şiddetin durması değil, yapısal sorunların giderilmesi, toplumlararası ilişkilerin geliştirilmesi, eşitlik ve adaletin güçlendirilmesi gibi süreçlerle de yakından ilişkilidir. Uluslararası İlişkiler literatüründe geleneksel ve hakim kuramsal çerçeve her ne kadar barış kavramını dar şekilde yorumlama eğiliminde olsa da özellikle Barış Çalışmaları alt disiplininin ortaya çıkması ve eleştirel bakış açısına sahip akademisyenlerin literatüre yaptıkları katkılar çerçevesinde günümüzde barış kavramı daha kapsamlı bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede, literatürde yerel aktörlerin önceliklerinin dikkate alınarak barışı sahiplenmesi, resmi devlet

temsilcileri dışında farklı aktörlerin (kadınlar, gençler vb.) de süreçlere dahil edilmesi ve aşağıdan yukarıya doğru bir sürecin işletilmesi gibi konular da önem kazanmıştır.

Doç. Dr. Bezen Balamir Coşkun
TED Üniversitesi

Soğuk Savaş sonrası çatışmanın doğasının değişimine paralel olarak dünyanın farklı bölgelerinde artan iç çatışmalar, askeri müdahaleler, isyanlar vb. devlet içi çatışmalar uluslararası barış ve güvenliğin tesisinde uluslararası toplumun rolünü ön plana çıkarmıştır. Uluslararası barış denildiğinde ilk akla gelen kurum olan Birleşmiş Milletler, II. Dünya Savaşı'nın hemen akabinde uluslararası barış, güvenlik ve istikrarın sağlanması ve korunmasına yönelik uluslararası işbirliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur. BM'nin kurulmasıyla birlikte dünyada özellikle Batı güdümünde liberal bir barış anlayışının temelleri de atılmıştır. Özellikle 1990'lardan itibaren aktif olarak kullanılan 'liberal barış' anlayışı, temelde demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, serbest piyasa ekonomisi vb. prensipleri önceliklendirerek iç çatışma yaşayan

toplumların bu prensipler çerçevesinde yeniden yapılanmasını öngörmektedir. Ancak, iç çatışma yaşayan toplumlarda liberal barış anlayışına uygun tüm müdahalelerine rağmen (veya söz konusu müdahalelerden kaynaklanan sorunlar sebebiyle) tarafların tekrar çatışmaya dönmesi önlenememektedir. Tepeden inme bu anlayışın yerelde karşılık bulmaması ve mevcut yapısal eşitsizliklerin giderilmesi bir yana daha da artması nedenleriyle liberal barış anlayışı yoğun eleştirilere maruz kalmıştır. Buna ek olarak, küreselleşen dünyada iklim krizi, uluslararası terör ve jeopolitik temelli bölgesel aktörlerin ve politikaların giderek ön plana çıkması gibi gelişmeler sonucunda hem uluslararası toplumun rolü hem de liberal barışın ne derecede etkili olduğu sorusu tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar geleneksel ve eleştirel barış çalışmalarının da odak noktasını teşkil etmektedir. Özellikle son 10 yıllık dönemde yaşanan Suriye ve Libya'daki iç savaş, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, Afrika ülkelerindeki askeri müdahaleler gibi çatışmalara yönelik uluslararası toplumun tutarsız ve çıkar temelli yaklaşımı devlet-içi ve devletlerarası anlaşmazlıkların iç içe geçtiğini ve uluslararası barışı tehdit etmeye devam ettiğini gözler önüne sermiştir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 30 Kasım 1981 tarihli oturumunda, dünyada barış idealinin güçlenmesi amacıyla oybirliğiyle kabul edilen [karar](#) dünya çapında "Dünya Barış Günü" ilan edilmiştir. 2001 yılından itibaren de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu oybirliğiyle 21 Eylül şiddetsizlik ve ateşkes günü olarak ilan etmiştir. Her yıl 21 Eylül'de barış ideali çerçevesinde belirlenen bir tema ile kutlanan Dünya Barış Günü'nün bu yılki teması "Barış için Eylem: Küresel Hedefler İçin Emellerimiz" (*Actions for Peace: Our Ambition for the Global Goals*) olarak belirlenmiş ve barışın geliştirilmesi için ülkelerin bireysel ve kolektif olarak harekete geçmesine vurgu yapmaktadır. İklim değişikliğinin önlenmesi,

ekonomik eşitsizliğin giderilmesi, çevresel sürdürülebilirlik ve yoksulluğun önlenmesi

gibi küresel hedefleri içeren bu tema barış tanımının genişlemesinin önemini ve yapısal sorunların uluslararası barışa tehdit oluşturduğunu daha da açık göstermektedir.

Bu gelişmeler ışığında ve Dünya Barış Günü çerçevesinde, halihazırda hazırlık aşamalarında sona gelinen **“Eleştirel Barış Çalışmaları: Kavramlar, Aktörler ve Pratikler”** kitabının editörleri ve yazarlarının görüşlerine başvurarak Panorama Soruyor için Uluslararası İlişkilerde barışın bir illüzyon olup olmadığını masaya yatırıyoruz. Uzmanlarımız bizler için sorduğumuz sorular çerçevesinde uluslararası ilişkilerin ana temalarından biri olan “barış” temasını yeniden düşünmemizi sağlıyorlar. Keyifli okumalar diliyoruz.

“Barış Müzakereleri ve Uluslararası Toplumun Değişen Rolü”

Dr. Öğretim Üyesi Esra Dilek
Kadir Has Üniversitesi

Barış müzakereleri, çatışma taraflarının anlaşmazlığa sebep olan ihtilafli konuları çözmek üzere ortak bir paydada buluşma ve tüm tarafların üstünde uzlaştığı bir sonuca varma sürecini ifade etmektedir. Müzakereler, tarafların doğrudan görüştüğü ve/veya üçüncü bir tarafın kolaylaştırıcı veya arabulucu rolü üstlenerek gerçekleştirdiği görüşmeler şeklinde yürütülebilmektedir. Barış müzakereleri çatışmaların kök sebeplerine, çatışma sürecinin uzunluğuna ve şiddetine bağlı olarak çeşitlilik gösteren karmaşık süreçlerdir. Bu süreçlerin temel amacı kök sorunların ortak bir anlayışla ele alınması ve ihtilafli konuların ele alındığı bir anlaşma metninin imzalanmasıdır. Barış anlaşmasının imzalanmasından sonra uygulama aşamasına geçilmekte ve barış inşası süreci başlamaktadır. Çatışmacı evreden işbirlikçi bir evreye geçilmesi zor ve zahmetli bir süreçtir. Özellikle iç çatışmalar için bu süreç daha da zor olabilmektedir. Bunun sebebi, iç çatışmanın çözümü gerçekleştiği takdirde çatışan tarafların ortak bir siyasi, iktisadi ve sosyal sistem içerisinde birlikte yaşamak zorunda olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu tip süreçlerde çoğu zaman üçüncü devletler, devlet-dışı aktörler ve uluslararası kuruluşlar, özellikle de Birleşmiş Milletler (BM) önemli roller üstlenmektedir.

Genelde uzun yıllar süren, farklı aktörlerin müdahil olduğu ve yıllar içerisinde değişime uğrayan, aynı zamanda çeşitli etkenlerle karmaşık kök nedenlere dayanan çatışmaları çözmek amacıyla gerçekleştirilen müzakere süreçleri doğrusal bir düzlemde ilerlememektedir. Müzakere aşamaları duraksamalar ve çatışmaya yeniden dönüş döngüsüyle devam edebilmektedir. Çoğunlukla çatışmaların ve görüşmelerin paralel biçimde gerçekleşmesi söz konusu olmaktadır. İsrail-Filistin barış süreci, Kuzey İrlanda barış süreci gibi dünyadaki pek çok örnekte müzakere ve çatışma döngüleri iç içe geçen süreçler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tip süreçlerde üçüncü taraflar ve özellikle de uluslararası toplumun rolü hem müzakerelerin başlaması hem de barış anlaşmasının imzalanması ve uygulanması sürecinde etkili olmaktadır.

Barış müzakereleriyle ilgili son yıllarda gerçekleşen en önemli dönüşümlerden birisi barışın tesisinde uluslararası toplumun rolü ile ilgili olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1990'lı yıllardan itibaren barış müzakere süreçlerinde BM etkin bir rol üstlenmiştir. 1992'de BM Genel Sekreter Boutros-Boutros Ghali tarafından yayınlanan 'Barış İçin Gündem' (An Agenda for Peace) raporu BM'nin uluslararası barışın korunmasındaki rolünü ön planda tutmakla beraber BM'nin iç

çatışmaların çözümlenmesinde arabuluculuk ve barış inşasında etkin roller üstlenmesini öngörmüştür. Barışı koruma operasyonları şeklinde gerçekleşen bu tip barış süreçlerinde müzakere süreçlerinin başlaması ve tasarlanması genelde BM barış gücü ve ilgili kurumları tarafından gerçekleşmiştir. Barış müzakere süreçleri ile ilgili üç temel alan olan zamanlama (müzakereler hangi aşamada başlamalıdır?), aktörler (müzakerelere kimler katılmalıdır?) ve kapsam (müzakerelere hangi konular dahil edilmelidir?) ise genellikle BM'nin kapsamlı rolü dahilinde şekillenmiştir. Son yıllarda uluslararası güç dengesinde yaşanan değişimler, özellikle de Rusya ve Çin'in yükselişi BM'nin de öncüsü olduğu Batı merkezli barış ve müzakere anlayışının değişime uğramasına yol açmıştır.

Yukarıda bahsedilen dönüşüm, BM Genel Sekreteri Antonio Guterres tarafından Temmuz 2023'te yayınlanan 'Barış İçin Yeni Bir Gündem' (A New Agenda for Peace) raporunda açık bir şekilde yer almaktadır. Değişen uluslararası düzene ayak uydurmaya çalışan BM, çatışmaların çözümü ve barış süreçlerinde daha az müdahaleci bir rol üstlenmeyi amaçladığını ve teknik ve finansal destek sağlamayı ön plana çıkardığını belirtmiştir. Suriye iç savaşı, Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi, Mali ve Nijer gibi Afrika ülkelerinde gerçekleşen askeri müdahaleler gibi gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, ulusal ve uluslararası barışın tesisi için müzakere süreçlerinin önemi bir kez daha ön plana çıkmaktadır. Çok taraflı uluslararası etkinlikten ziyade hükümetler-arası işbirliğini ön plana çıkaran bu yeni anlayışın uluslararası barışın korunması üzerindeki etkisi ise gelecek yıllarda daha açık bir şekilde görülecektir.

***** ***** ***** *****

Uluslararası İlişkilerde Barış Bir İllüzyon mu? Kolombiya-FARC Barış Sürecinden İyi-Kötü Öğrendiklerimiz"

Doç. Dr. Başar Baysal
Ankara Bilim Üniversitesi

Yarım yüzyıldan fazla süren bir iç çatışmayı sonlandırmak üzere 2011 yılındaki gizli görüşmelerle başlayan, 2016 yılında imzalanan barış anlaşması ile müzakere süreci başarı ile sonuçlanan ve uygulama aşaması halen devam etmekte olan Kolombiya-Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC) barış süreci, ileride gerçekleştirilecek farklı barış süreçlerinde barışa ulaşabilmesi için hem olumlu hem de olumsuz birçok dersi bünyesinde barındırmaktadır.

Müzakere sürecinden başlanacak olunursa, özellikle sürecin katılımcı bir şekilde yürütülmüş olması diğer barış süreçlerine örnek olabilecek niteliktedir. Müzakere süreci incelendiğinde, yatay kapsayıcılık anlamında devlet temsilcileri ve FARC grubuna mensup üyeler kendilerine yer bulmuştur. Dikey kapsayıcılık anlamında ise çatışma mağdurları, kadın odaklı sivil toplum kuruluşları ve hatta silahsızlanma sürecindeki emniyet tedbirleri ile ilgili konularda görüş vermek üzere ordu mensupları dahi sürece dahil olmuştur. Bu çerçevede son derece kapsayıcı bir müzakere süreci yürütülebilmiştir.

Müzakere sürecinin kapsayıcılığın yanı sıra açıklık/şeffaflık normu da Kolombiya barış sürecinde işletilmiştir. Resmi barış müzakerelerinin başladığı 2012 yılından, 2016 yılında barış anlaşması imzalanana kadar geçen sürede alınan kararlar kamuoyu ile paylaşılmış dolayısıyla kamuoyu süreçte neler konuşulduğu ve sürecin nereye doğru gittiği konusunda bilgi sahibi labilmiştir. Bu açık yapı ikincil bir katılımcılığı da beraberinde getirmiş, süreç hakkında bilgi sahibi olan STK'lar, azınlık grupları, üniversiteler ve toplumun geneli süreçle ilgili düşüncelerini

protestolar, forumlar, basın açıklamaları gibi yollarla duyurma şansına sahip olmuştur. Özellikle süreçte ikincil katılımı arttırmak amacıyla vatandaşların barış süreci ile ilgili görüşlerini aktarabilmeleri için bir internet sitesi dahi kurulmuştur. Bunlara ek olarak resmi müzakere sürecinin öncesinde müzakerelerde nelerin konuşulacağı ve hangi konularda kararlar alınacağı belirlenerek bir çerçeve anlaşma imzalanması da müzakere sürecinin sağlıklı yürütülebilmesi ve tartışmaların dallanarak içinden çıkılmaz bir yere sürüklenmemesini sağlaması açısından önemli bir adım olmuştur. Bu kapsamda çerçeve anlaşmada altı ana başlık (toprak reformu, çatışma mağdurları, uyuşturucu maddeler, siyasi katılım, şiddetin sona erdirilmesi, uygulama ve denetleme) belirlenmiş ve hem müzakere aşamasındaki tartışmalar hem de barış anlaşmasının içeriği bu başlıklarla sınırlı tutulmuştur. Bu başlıklara bakıldığında, üzerinde durulan konuların sadece FARC'ın silah bırakmasına odaklanan hususlar değil aynı zamanda çatışmanın en başta ortaya çıkması ve şiddetlenmesine neden olan konulara da odaklanan toprak reformu, uyuşturucu madde, siyasi katılım gibi başlıkları da içerdiği görülmektedir. Bu durum sürdürülebilir bir barış için örnek alınabilecek konular arasında değerlendirilebilir.

Kolombiya-FARC barış sürecinde

olumlu yönde

ders olabilecek hususlar olduğu gibi gerçekleşen olumsuz süreçler de ileriki

barış süreçlerinde kaçınılması/özen

gösterilmesi

gereken konular olarak önemli dersler içermektedir. Bunlardan ilki ve en

temel olanı barış sürecinin yürütülmesi konusundaki siyasi motivasyon ile

ilgilidir. 2018 yılındaki seçimlerde başa geçen ve temelde barış sürecine

muhalif olan Duque hükümeti barış anlaşmasının uygulanmasında son derece isteksiz

davranmış ve anlaşmada alınan kararların uygulamada ilerlemesi son derece

yavaşlamıştır. Bu sorun silah bırakan FARC üyelerinde aldatılmışlık hissi

yaratarak onların tekrar silaha dönmelerine neden olan temel neden olmuştur.

Bir diğer ders ise silah

bırakan eski FARC üyelerinin güvenliği ile ilgili sorunlarla ilişkilidir. 13

binin üzerinde FARC üyesinin silah bıraktığı 2017 yılından bu yana 350'den fazla

FARC üyesi cinayete kurban gitmiştir.

Bu kişilerin korunamaması da eski FARC üyelerini yeniden silahlanmaya iten konulardan birisi olmuştur. Benzer şekilde FARC üyelerini yeniden silahlanmaya ya da sürecin başından itibaren silah bırakmayı reddetmeye iten temel hususlardan birisi de kokain ekonomisinden elde edilen büyük miktardaki gelirler olduğunu ifade etmek mümkündür. Nitekim barış süreci uyuşturucu üretilen bölgelerde tarımsal destekler ve altyapı çalışmalarıyla koka üreticilerini farklı ürünler üretmeye yönlendirecek tedbirler içerse de bu tedbirlerin alınamaması ve buralarda yaşayan insanlara alternatif ekonomik gelir kapıları açılmaması ülkedeki kokain ekonomisinin büyüyerek devam etmesine neden olmuş, bu durum da hem şiddetin yok olmasından ziyade siyasi şiddetten kriminal şiddete evrilmesine hem de birçok FARC üyesinin yeniden silaha dönmesine neden olmuştur.

Kolombiya-FARC barış

sürecindeki iyi kötü tüm

bu dersler, günümüzde dünyanın dört bir yanında devam eden barış süreçlerinde yapılması gerekenlere dair önemli ipuçları sunmaktadır...

***** ***** ***** *****

“Barış Süreçlerinde Toplumsal Cinsiyetin Etkisi ve Kadının Yeri”

Dr. Öğretim Üyesi Bilge Şahin

International Institute of Social Studies (ISS), Erasmus University Rotterdam

Kadınlar barış süreçlerindeki karar-alma mekanizmalarında çok sınırlı bir katılıma sahip. Söz konusu mekanizmalarda yer bulabilseler bile toplumsal cinsiyete dayalı güç dinamiklerinin hakim olduğu bu alanlarda ne ölçüde söz hakkına sahip oldukları ve kadınlarla ilgili sorunların dışında fikirlerini ve deneyimlerini ne kadar ifade edebildikleri hâlâ sorunlu konular arasında yer alıyor. Kadınlara söz hakkı verilse dahi nihai kararlarda ne kadar etkili olmalarına izin verildiği de tartışmalı bir husus.

Kadınlar resmi barış süreçlerine etkili bir şekilde katılamasalar da aktif bir şekilde barışın inşası için çalışmaktadırlar. Kadınların genelde yerel seviyede barış inşası girişimleri için bir araya geldiklerini söylemek mümkündür. Kadın grupları ve sivil toplum kuruluşları yerelde insan haklarının korunmasından sosyal dayanışmanın sağlanmasına; savaşın bitmesine yönelik eylemlerin düzenlenmesinden kadınlara yönelik şiddetin ve baskının azalarak sona ermesine kadar çeşitli alanlarda barışın inşasına katkı sağlamaktadırlar. Bu nedenle kadınların ulusal ya da uluslararası düzeydeki barış görüşmelerinde aktif bir şekilde yer almıyor olmaları onların barış inşası rollerini önemsiz kılmamaktadır. Aksine kadınlar toplumsal seviyedeki sorunlarla ve aktörlerle ilgilenerken barışın inşasında daha etkili çözümler bulmaktadırlar. Ancak kadınların ulusal ya da uluslararası alandaki barış görüşmelerine katılımları sağlanmamakta, katıldıklarında da bu deneyimlerinden faydalanılmamakta ve geleneksel devlet merkezli ve militarist barış görüşmeleri

gerçekleşmektedir.

2000'li yıllardan itibaren Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Kadın, Barış ve Güvenlik Gündemi altında aldığı kararlarla birlikte kadınların karar-alma mekanizmalarına katılımları uluslararası politikada destelenmeye ve bu kararların etkisiyle barış süreçlerinde ve barış antlaşmalarında kadınların katılımına yer vermeye başlanmıştır. Ancak kadınlar barış süreçlerine dahil edilseler dahi toplumsal cinsiyete dayalı güç ilişkilerinden kaynaklanan söylemlerin devam ettirildiği görülmektedir. İlk olarak kadınların sayısal olarak eşit temsiline odaklanan mekanizmalar ya da antlaşmalar konusu sıkıntılı bir alandır. Elbette kadınların eşit katılımlarının sağlanması önemli olmakla birlikte bu yaklaşım sadece görünürdeki eşitliğe odaklanmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için yeterli olmamaktadır. İkinci olarak, toplumsal cinsiyet normlarından hareket ederek kadınların doğası gereği barışçıl ve anaç olmaları nedeniyle barış süreçlerine ekleyen yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar kadınların katılımını savunsalar da toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üreterek güçlendirdikleri için sorunludur. Son olarak, kadınların katılımlarını savaştan etkilenen kadınlara ulaştırmak ve onlara yardım sağlamak için gerçekleştiren mekanizmalar bulunmaktadır. Bu noktada elbette kadınlar etkili olsa da kadınların bu şekilde katılımları araçsallaşmakta ve belirlenen amaca hizmet etmediği sürece anlamsız ve gereksiz hale gelmektedir.

Oysaki kadınların barış süreçlerinde ve antlaşmaların yapım aşamasında yer almaları hem kadın haklarının sağlanması ve toplumsal cinsiyete dayalı güç dinamiklerinin dönüştürülmesi için hem de sürdürülebilir barışın sağlanması için önemlidir. Nasıl erkeklerin karar-alma mekanizmalarına katılımlarını meşrulaştırmak için herhangi bir argümana gerek yoksa aynı şey kadınlar için de geçerli olmalıdır. Kadınlar savaştan etkilendikleri gibi savaşın sonuçlarından da etkilenecekleri için barış sürecindeki karar-alma mekanizmalarına katılmaları oldukça önemlidir. Ayrıca barış antlaşmaları sorunlu bir dönemin kapandığını temsil etmekte ve daha kapsayıcı, eşitlikçi ve alternatif bir düzenin inşası için önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu nedenle kadınların ve toplumsal cinsiyet eşitliği söylemlerinin bu antlaşmalara dahil edilmesi barışçıl toplumun oluşmasında oldukça önem taşımaktadır. Bu dönemler kadınlar için siyasi, hukuki ve sosyal kazanımlar elde etmek için büyük fırsatlar sunmaktadır. Son olarak, kadınların

savaştaki deneyimleri ve yereldeki dinamiklerin doğrudan içinde yer almaları nedeniyle barış süreçlerine dahil olmaları militarist, devlet merkezli, eril politikaların dışındaki alanların göz önünde bulundurulması için de önemlidir. İşte bu nedenle kadınların karar-alma mekanizmalarına katılımlarıyla çok daha kapsayıcı ve uzun soluklu bir barışın kurulması söz konusu olabilmektedir. Çeşitli çalışmalarda kanıtlandığı üzere kadınların barış süreçlerine katılmaları bu süreçlerin olumlu sonuçlanma yüzdesini arttırmakta ve barış anlaşmalarının daha uzun sürmesinde doğrudan etkili olmaktadır.

“Gençler Barışın Neresinde”

Doç. Dr. Cihan Dizdaroğlu
Başkent Üniversitesi

Günümüzde barış müzakereleri ve barış inşası faaliyetlerinde halen geleneksel bakış açısıyla tek tip, tepeden inme ve devlet-merkezli bir yaklaşım hakim olmaya devam etmektedir. Literatürde liberal barış (liberal peace) olarak tanımlanan bu yaklaşımın odağında çatışmaların sona erdirilmesi ve akabinde liberal değerlerin (demokrasinin işleyişi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün sağlanması vb.) yerleşmesi varken, çatışmanın altında yatan nedenlere odaklanılmaması kısa bir süre sonra tarafların tekrar çatışma haline dönmesini de

beraberinde getirmektedir. Nitekim çatışmaya neden olan faktörlerin ortadan kaldırılması ve çatışan tarafların barış içinde bir arada yaşayabilmesinin tesisi -diğer bir deyişle pozitif barış ortamının sağlanması- çetrefilli, kapsamlı, özverili ve uzun bir süreci ifade etmektedir.

Bu sorunlar göz önünde bulundurularak, özellikle barış süreçlerinin aşağıdan yukarı (bottom up) işlemesi, yerel aktörlerin hassasiyetlerinin gözetilmesi ve gündelik hayatta barış ortamının sağlanması gerektiğini düşünen eleştirel barış ve çatışma çalışmaları hakim yaklaşıma önemli eleştiriler getirmiştir. Eleştirel yaklaşımı benimseyen akademisyenlerin katkılarıyla, özellikle bireylerin, grupların ve toplumların ihtiyaçları ve hakları ile yerel sahiplenme (local ownership) sürecini dikkate alan ve aşağıdan yukarıya bir yaklaşımı ifade eden “özgürleştirici” (emancipatory) bir barış süreci inşa edilmesi gerektiğine yönelik çağrılar da buna paralel olarak artmıştır. Söz konusu süreçlerin ülkeler ve hatta toplumlara göre farklılaşabileceği dolayısıyla farklı aktörlerin de (kadınlar, gençler vb.) süreçlere katılımın önünün açılması gerektiğinin altı önemle çizilmiştir.

Özellikle gençlerin barış süreçlerine dahil edilmesi yönündeki çağrılar ve aktif kampanyaların bir yansıması olarak uluslararası seviyede bir milat niteliğindeki Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin (BMGK) [2250\(2015\) sayılı “Gençlik, Barış ve Güvenlik” kararı](#) alınabilmiştir. Gençlerin barış süreçlerine katılımlarının önünü açacak şekilde, “katılım”, “koruma”, “önleme”, “ortaklık” ve “ayrılma ve yeniden entegrasyon” olmak üzere beş temel sütun üzerine oturan BMGK kararı -devamında takip eden [2419\(2018\)](#) ve [2535\(2020\)](#) kararlarla da birlikte- her ne kadar uluslararası toplumun dikkati konuya çekilebilmişse de pratikte bu kararın yansımalarının halen çok sınırlı olduğunu ifade edebilmek mümkün. Elbette tek bir Güvenlik Konseyi kararının bu konuya köklü bir çözüm sağlayamayacağı ve dünyanın hemen her yerinde hızla uygulanmaya başlanamayacağı aşıkarsa da örnekler üzerinden gençlerin barışın neresinde olduğunun incelenmesi sorunu daha iyi görebilmek açısından iyi bir fikir egzersizi olacaktır.

Geçtiğimiz yıllarda Kıbrıs’ın iki kesiminde ve ada gençlerini temsil edecek şekilde yürüttüğüm [bir anket çalışmasında](#), Kıbrıslı Türk ve Rum gençlerin önemli bir kısmının (Kıbrıslı Rum gençlerin %84,4’ü ve Kıbrıslı Türk gençlerin %51,2’si)

Kıbrıs sorununa dair müzakerelerin bir çözüme ulaşması konusunda karamsar olduğu ve hatta her iki toplumdaki gençlerin yarısından fazlasının (Kıbrıslı Rum gençlerin %54,4'ü ve Kıbrıslı Türk gençlerin %50,8'i) bu sorunun asla çözülemeyeceğini düşündüğü tespitlerinden yola çıkarak neden gençlerin de süreçlere dahil edilmesi gerektiği veya bu karamsarlığın nasıl giderilebileceği konuları üzerinde önemle durulması gerekmektedir.

Gençlik ve barış denildiğinde akademik çalışmalarıyla ilk akla gelen isimlerden Siobhan McEvoy-Levy'nin ifadesiyle, *“bir barış anlaşmasının kalıcılığı, sonraki nesillerin onu kabul veya reddetmesine, barış sürecinde nasıl sosyalleştiklerine ve bu barış sürecinin neyi başardığına dair algılarına bağlıdır.”* Bu çerçevede Ada'da gerçekten kalıcı ve sürdürülebilir bir çözüme ulaşmak isteniyorsa her iki kesimdeki umudunu yitirmiş gençlerin [öncelikleri ve taleplerinin de](#) dikkate alınması gerektiğini bir kez daha hatırlatmakta fayda var. Kıbrıs'ta yıllardır kapalı kapılar ardında, elit seviyede ve tüm konularda anlaşma sağlanmadan hiçbir konuda anlaşma sağlanmış olmayacağı (*nothing is agreed until everything is agreed*) formatıyla devam eden barış müzakereleri şayet tekrar başlarsa, bu formatın devamı halinde gençlerin denkleme giremeyeceğini tahmin etmek çok da zor olmasa gerek.

Peki ne yapılabilir sorusu ayrı bir yazının konusu olsa da Kıbrıslıların deyişiyle kısaca şu söylenebilir: Eğer niyet varsa, her zaman bir yol bulunur.

“Barış İnşa Süreçleri ile Dijital Kültürlerin Kesişimi”

Dr. Tuğçe Atacı

Université Paris-Est Créteil (UPEC)

Günümüzde barış inşa süreçleri artık askeri güçler, uluslararası üçüncü şahıslar ve kurumlar ya da elit gruplar tarafından geliştirilen tepeden inmeci stratejilerden sıyrılarak çatışmalardan etkilenen grupların da dâhil olduğu, iç siyasi dinamiklere duyarlı bir şekilde kalibre edilmiş stratejilerin ön plana çıkarıldığı süreçler haline dönüşmektedir. Ancak bunun pratikte uygulanması bazı zorluklar ve kısıtlamalar nedeniyle yetersiz kalmaktadır. Barış inşasında “yerele” dönüş, toplumdaki güç dengesizlikleri, finansal ve normatif pratikler, yapısal sınırlamalar ve mevcut sosyo-politik dinamiklerden soyutlanmış stratejiler nedeniyle toplumsal katılımı tam anlamıyla gerçekleştirememektedir. Bu bağlamda, dünyada artan dijitalleşmeyle birlikte dijital medya ve iletişim teknolojileri, çatışma sonrası toplumlarda toplumsal katılıma olanak sağlamak adına barış inşası süreçlerinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Sadece barış inşası ve çatışma çözümü alanında otorite sahibi olan ulusal ve uluslararası kuruluşlar değil, çatışmanın tarafları ve paydaşları da fikirlerini paylaşmak, barış inşasına katkıda bulunmak, gündemlerini belirlemek ve ilerletmek için dijital medya ve teknolojileri kullanmaktadır.

Dijital medya ve teknolojileri kullanma eğilimi, özellikle çatışmaların önlenmesi ve barışın inşası amacıyla büyük veri ve kanıta dayalı yaklaşımların öne çıkmasıyla daha da artmış ve güçlenmiştir. Dijital medya ve teknolojilerinin ortaya çıkardığı belirsizlikler ve uygulamadaki çelişkiler, bu yaklaşımların uygulanmasının zor olabileceğini göstermektedir. Dijital medya ve iletişim teknolojilerinden faydalanan barış süreçlerini destekleme girişimleri ve faaliyetleri, örneğin olası

çatışma uyarısı, erken uyarı mekanizmaları, barış arabuluculuğu, barışı koruma için uygulanan teknolojiye dayalı projeler, geleneksel barış süreçlerindeki ana akım tepeden inme stratejilere odaklanma ve çatışmadan etkilenen vatandaşların ihtiyaçlarının ve görüşlerinin göz ardı edilmesi gibi hatalara düşmektedir. Büyük miktardaki verinin, algoritmik sorunların, hızla yayılan yanıltıcı bilgilerin ve dijital uçurumun yarattığı problemler de bu durumu destekler niteliktedir.

Öte yandan, barış inşasında dijital medya ve iletişim teknolojilerinin yukarıdan aşağıya kullanımı dışında, yeni medya teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla beraber, dijital cihazlar ve çevrimiçi alanlar, insanların sosyo-ekonomik meselelere ve siyasi katılıma yönelik etkileşimlerine de şekil vermiştir. Bu sebeple, barış inşası ve uzlaşma süreçlerinde dijital teknolojilerin vatandaşlar tarafından kullanımı önemli bir rol oynamaya başlamış ve çatışma sonrası toplumların barış inşası çabalarının ve girişimlerinin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bu bağlamda, gündelik dijital kültür ve pratiklerin toplumsal kapsayıcılık, sosyo-ekonomik ve politik dinamiklerle doğrudan bağlantılı olduğu da gün geçtikçe daha fazla belirginleşmiştir.

Ruanda'daki gençlerin dijital kültür ve pratikleri bu duruma örnek olarak verilebilir. 1994 yılında yaşanan soykırımın ardından gençliğin çok önemli bir rol oynadığı düşünülen çok yönlü bir barış inşası ve uzlaşma sürecine giren Ruanda, gençlere ülkelerinin birliğine katkıda bulunmak, soykırım inkârcılığı ve "soykırım ideolojisi" ile mücadele etmek gibi belirli sorumluluklar yüklemiştir. Bu çerçevede, Ruanda hükümeti tarafından gençlerin barış inşası süreçlerine dâhil edilmiş ve ülkedeki kalkınmaya katkıda bulunmaları için dijital teknolojilerin ve sosyal medyanın kullanımı teşvik edilmiştir. Gençliğin bu sürece ilişkin dijital katılımı ülkedeki güç dinamikleri tarafından etkilenmekte ve belirlenmektedir.

Siyasi tartışmalarla ilgisi yokmuş gibi görünen dijital uygulamalar bile, soykırımın ardından karmaşık kimlik oluşumu, barış inşası ve ulus inşası sürecinin yansımalarıdır.

Bu bağlamda, hem geleneksel hem de dijital medya kullanımının ve bu alanlarda söylenebileceklerin

sınırları vardır. Gençlerin dijital medya ve teknoloji kullanımının sosyo-politik bağlamda kullanımını otosansür ve korku ile yönetilmektedir. Dijital teknolojiler, Ruanda'daki barış inşası süreçlerini etkileyen güncel konularda gençlerin sesi ve katılımı için kendi dijital altkültürlerini ve yerel pratiklerini uygulama gibi fırsatlar yaratırken, gençler toplumsal normlara uymak zorunda kalabilmekte ve hâkim söylemlerle uyumlu görüşler paylaşabilmektedir. Nitekim, karşı görüşler belirttikleri WhatsApp grupları, halka açık olmayan sosyal medya hesapları ve grupları gibi kişisel alanlar da yaratmaktadırlar.

Ruanda gibi ülkelerde barış inşasının toplumsal sonuçlarını incelediğimizde, barış inşasının dijital ekosistem ile olan kesişiminin çatışmadan etkilenen insanların gündelik deneyimleriyle doğrudan ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle dijital kültürleri önemsiz alanlar olarak değil, sosyo-politik söylemlerin müzakerelerini keşfetme yolları olarak görmek gerekmektedir. Dijital teknolojilerin barış inşasındaki kullanımını sürekli bir öğrenme süreci olarak düşünölmelidir. Bu yüzden de dijital medya ve teknolojileri yerel bir barış inşası için kullanmak isteyen girişimler ve projeler bu teknolojileri teknik olarak göz önünde bulundurmakla kalmayıp gündelik kullanımını da kapsamlı bir çerçevede sürekli olarak incelemelidir.
